

Neyðugt við enn fastari stýring

— Búskapur okkara er sera viðbrekin, so teir bátar, sum hagtølini sýna, kunnu verða foknir komandi árin, verður ikki ein sera føst stýring sett í verk, segði Atli Dam, lögmaður, m.a. í røðu síni á ólavsøku. Vit prenta røðuna.

Fýraflokkasamgongan setti sær setningin at broyta búskapargongdina, sum verið hevði undanfarin ár, har uttanlandsskuldin vaks í risalopum og var komin upp ímóti 3.100 millónum við útliti til at vaksu upp í 5-6 millardir eftir 3-4 árum.

Hvussu hetta hevur eydnast, eru helst ymskjar metingar um; men mong tekin eru um, at broyting er hend. Broysing til tað betra, um enn langt ífrá er røkkid á mál.

Búskapur okkara er sera viðbrekin, so teir bátar, hagtølini sýna, kunnu verða foknir komandi árin, verður ikki ein sera føst stýring sett í verk. Tað, sum sagt varð seinasta ár um tætt eftir føroyskum viðurskiftum heilt serligu tiltøk, sum mugu setast í verk, er tí framvegis galdandi, skulu vit nærkast eini javnvægsstöðu, har framleiðslan stendur mál við nýtslu, iløgur, renting og avskrivningarkostnað.

Eins væl stendur fast, at tiltøkini mugu fremjast samskipað fyrri øll samfelagsøki.

Tað týðningarmesta teknið um eina broyting í búskapinum er gongdin í uttanlandsskuldini, ella minkingin í vøkstri í uttanlandsskuld í mun til tær, metingar gjørdar vórðu og tær upphæddir, serliga árin 1983 og 1984 sýndu.

Nettoskuldin til útlond vaks í 1983 við 645 mill. kr. og í 1984 við 810 mill. kr., meðan økingin í 1985 var 340 mill. kr. og í 1986 er mett til 150 mill. kr.

Heystið 1984 mettu búskaparfrøðingar og aðrir, at skuldin við árslok 1985 fór at verða útvið 4 milliardir, og eftir teirri gongd, tá var, við árslok 1986 umleið 4,6 milliardir.

Skjølina hjáløgð lógmanfrágreiðingini í ár sýna, at hon heldur verður 3.555 milliónir kr. ella meira enn 1 milliard minni enn mett í 1984.

Hesi tøl eru helst óvænðað fyrri mong teirra, sum hava havt ampa av teim stóru skipailøgunum, sitandi samgonga tók avgerð um í fjør. Skipailøgunar í 1986 verða umleið 675 mill. kr. mótvægis 750 í 1985 og 1.014 í 1984.

Tað eru tvinnar høvuðsorsøkir til bøttu búskaparligu gongdina. Onnur, tiltøk landsstýrisins á ymsum økjum og royndirnar at fremja eina stýring, og hin, búskaparligt viðráð uttanlands.

Serliga lætti prísfallið á olju, tí tað kemur helst at merkja eina sparing upp á 120 mill. kr., meðan kursfallið á dollara og norskari krónu gevur ein kursvinning í uttanlandsskuldini upp á 130 mill. kr. Hetta kursfall merkir hin vegin, at ein væntaður prísvøkstur á fiski ikki gerst veruleiki; men at vit mugu rokna við óbroyttum útlutningi í krónuvirði. Nýtt fyrirbrigdi, sum minkar um tyngdina av skipailøgunum, er eisini rentuiskoytið, sum norsk staturin rindar, tá ið bygt verður í Noregi. Hetta iskoytið er í 1986 umleið 55 mill. kr., og eru skipailøgunar tí í veruleikanum ikki 675 mill. kr., men 620 mill. kr.

Hesi fyrirbrigdi, sum eru í útlendska búskapinum, hava vit litla og onga ávirkan á. tó at vit kunnu nýta tey meira og

minni skilagott, tí er neyðugt at brynja seg í innlenska búskapinum enn meira, tí tey tiltøk, landsstýrið framdi í 1985 og fyrru helvt 1986, muna enn ikki nóg mikið, tá virkanin av teim stóru iløgunum, ætlanir eru um í 1987 og 1988, og tí virksemin, sum hesar orsaka, er havt í huga. Teir smáu bátar, vit í dag hóma, verða lættliga tiknir út av fyrsta ølgi, fremja vit ikki nógv strangari tiltøk. Vit kunnu ikki verða nøgd, fyrr enn uttanlandsskuldin veruliga fer at minka, ella ið hvussu er lutfallið millum uttanlandsskuld og bruttotjóðarframleiðslu minkar munandi, og enn er gongdin í hesum ikki nøktandi.

Lutfallið millum uttanlandsskuld og bruttotjóðarinntøku var við árslok 1984 umleið 63%, og væntaðu vit, at tað fór at vaksu upp um 70%, áðrenn vend kom i, og í 1985 vaks hetta eisini til 65%, men fæst helst við árslok 1986 niður á 59%. Hetta tal er eisini ov høgt. Sum fráboðað longu í 1984 er hóskandi málsetningur at koma niður ímóti 30-35% í hesum valsekið. Hetta verður sera torført at røkka, tí iløguvirksemið í 1987 og 1988 verður sera høgt til tess at skapa mogleika fyrri at framleiða seg burtur úr tronganum, tí sum so ofta sagt, ber ikki til bert at spara seg burtur úr trupulleikum.

500 dagar

Visandi til, at eg í valstriðnum nevndi 500 dagar sum hóskiligt tíðarskeið at fremja slikar fyrriskipanir og lóggávur, at vit yvir eitt áramál komu burtur úr búskaparliga ójavanum, spur onkur, hví okkara búskaparviðurskipti ikki eru heilt í lagi nú.

Rætt er, at teir 500 dagararnir júst eru farnir, men tað, ið sagt var, var, at hesir 500 dagar skuldu nýtast til fyrriskipan og tilrættaleggjng av politikki, sum upp á longri sikt bar á rætta borðið, og ikki, at alt var greitt eftir 500 døgum.

Lita vit 500 dagar aftur, má áðannast, at nógv av teim tiltøkum, sum skuldu fremjast, eru framd og menna nú búskapargongdina, meðan einstøk eru eftir at seta í verk, slik, sum krevja longri fyrrirkeingartíð ella tiltøk, sum eru seinkað í viðgerðini.

Broysing í búskapargongdini er neyvan mál í sjálvum sær, heldur tað at leggja kósina inn í slíka javnvægsstöðu, at aftur kann gevast høvi at fremja nýskipanir í umstøðunum hjá vanligum borgarum og lætta um tær eykabyrðar, vit mugu bera av slíkum nýskipanum. Fyri einstaka borgaran, sum noyðist at biða eftir nýskipanunum (reformunum) er tað tó ein troyst, at reallønafallið, sum var frá 1980-85, nú er steðgað, og ein litil hækkjing komin istaðin.

Millum tey tiltøk, sum eru framd, eru broysingar í skatta- og avskrivningareglunum, og miða hesar ímóti at byta byrðarnar á fleiri herðar enn áður og at bera samfelagnum nakað av samfelagsskaptum vinningi aftur. Hetta arbeiði kemur at halda fram, so alt fleiri øki koma undir eina rettvísari og skilabetri skatting.

Tænastustøðið mótvægis skattaborgaranum verður børt í hesum ári við stovnssetan av eini upplýsingardeild á líkningsráðnum.

Ein rationellur floti, góð stovnsrøkt og eitt dyggari söluarbeiði eru einastu tiltøkini, sum muna, skulu vit eiga eina fiskivinnu, sum stendur seg í kappingini við aðrar.

Hin sokallaði fiskivinnustudningurin — sum umforðeilir ágóðan ella samfelagsognina — var í 1984 omanfyri 400 mill. kr., hann verður í 1986 umleið 265 mill. kr. og eigur at minka enn meira. Tá fyrstani fáa vit ráð at fremja flyting av orku av grunna vatninum og meðalvatninum og ráð til rationalisering av útróðrarflotanum. T.d. verður tá peningur til »kondemnering» av skipum, tá umstøður eru til útygging av øðrum mogleikum í staðin.

Stuðulslán til skipabygging eru minkað og verða bert veitt við bygging í Føroyum. Væðhaldini eru minkað niður í 15%, og er ætlanin at fara niður á 10% næstu ferð, jættað verður til bygging uttanlands. Hetta fyrri, at tað er dygdin í einum skipaprojekti heldur enn landskassavæðhald, sum treytar figging.

Samgongan hevur roynt at leggja alment iløguvirksemi í fastar karmar — so eitt spakuliga minkandi ella støðugt iløguvirksemi kann verða, men trupulleikarnir við stýring av samlaðu iløgunum eru stórir, m.a. vegna tørvandi lóggávu og ovlitid útygd samarbeiði millum landið, kommunur, privatar og peningastovnar.

Tiltøk framyvir

Í heyst verður tí veruliga lagt til brots fyrri at fáa avtalur í lag við kommunurnar viðvíkjandi útsetan av ávisum iløgunum, ætlanir eru um, og eisini avtalur við peningastovnararnar um afturhald í figging av slíkum iløgunum, sum samfelagsliga tola at biða.

Seinasta hálva árið hevur iløguvirksemið verið sera stórt, ja, so stórt, at tøk arbeiðsmegi hevur ikki verið í Føroyum, og verða mong arbeiði tí gjørd av útlendingum, meðan onnur verða framd av fólki, sum er tíkið úr framleiðsluvinnuni.

Henda gongd má broytast, tí upp á longri sikt minkar hon um kappingarførið hjá framleiðsluvinnuni, skapar ójavna í lønarlagið og kann soleiðis goyma vanda fyrri búskaparligum afturstigi.

Taka vit til dømis iløguvirksemið í Tórshavnar kommunu, sæst at hetta er tvífaldað frá 1983 til 1984 og aftur frá 1984 til 1985 og uppaftur frá 1985 til 1986, ella úr umleið 20 mill. kr. í 1983 til útvið 150 mill. kr. í 1986. Hetta tykist í so nógv at seta í gongd í senn.

Búskaparligu avleiðingarnar hómast í hagtølunum, har handilsjavnahallið — skip undantikin — økist við 20 mill. kr. til 441 mill. kr., og stavar he,ta m.a. frá einum mettum vøkstri í innlutningi av nýtsluførum upp á 12%.

Verða ikki avmarkandi tiltøk sett í verk, er nú vandi fyrri, at stóra virksemin, og nýtslumøguleikarnir sum fylgja tí, skapar eina bólgan í innlutningi av óþrúktivum vørum.

Eitt nýtiligt amboð í hesum sambandi verður ætlaða tvungna sparingin fyrri inntøkur oman fyri 130.000 kr.